

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 347.931:17.022.2 (045)

DOI <https://doi.org/10.32782/2408-9257-2024-3-3>

Гудима М. М.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»*

Гудима-Підвербецька М. М.,

*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри приватного права
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ТАЄМНИЦЯ НАРАДЧОЇ КІМНАТИ ЯК ГАРАНТІЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ СУДДІВ ТА УМОВА ПРАВОСУДНОСТІ СУДОВОГО РІШЕННЯ: ПРАВОВІ ТА МОРАЛЬНІ АСПЕКТИ

SECRECY OF THE DELIBERATION ROOM AS A GUARANTEE OF JUDICIAL INDEPENDENCE AND A CONDITION FOR THE JUSTICE OF A COURT DECISION: LEGAL AND MORAL ASPECTS

Дана наукова публікація присвячена аналізу таємниці нарадчої кімнати суддів, дотримання якої є запорукою ухвалення законного, обґрунтованого та справедливого судового рішення по справі. Увагу зосереджено не лише на правових гарантіях реалізації вказаного інституту процесуального права, а й на моральних аспектах, оскільки буква закону та дух моральності складають основу правосуддя.

Аналіз правового регулювання таємниці нарадчої кімнати та практичних аспектів реалізації даної умови ухвалення судового рішення в сучасному вітчизняному судочинстві виявив ряд нагальних проблем, вирішення яких вбачається необхідним для ефективного здійснення цивільного судочинства: відсутність в місцевих загальних судах оснащених нарадчих кімнат, що могли б забезпечити належне перебування в них суду упродовж процесу ухвалення судового рішення по справі; нецільове використання нарадчої кімнати при здійсненні судочинства у вільний від судових засідань час як суддями, так і іншими учасниками судового процесу; відсутність законодавчого закріплення вимог до устаткування нарадчої кімнати, в тому числі тотальної заборони користування суддями засобами зв'язку; відсутність на законодавчому рівні регламентації тривалості перебування судді (суддів) в нарадчій кімнаті, можливості здійснення перерв та їх тривалості. Видається, що чітка регламентація організаційних аспектів реалізації таємниці нарадчої кімнати на рівні законодавчих актів виступатиме вагомим гарантією ухвалення правосудних судових рішень.

В роботі проаналізовано моральний зміст таємниці нарадчої кімнати, зосереджено увагу на моральних аспектах свободи внутрішнього суддівського переконання та окремої думки судді, який виявився в меншості при ухваленні рішення колегією суддів. Актуальність вказаного аспекту зумовлено тим, що авторитет судової влади залежить від того наскільки в принципах здійснення судочинства включено моральний зміст та як він реалізується на практиці.

Особлива увага приділена окремій думці судді, виявлено її поняття та процесуальні особливості ухвалення, а також проаналізовано зміст в аспекті співіснування з принципом таємниці нарадчої кімнати. Доведено, що реалізація суддею права викласти окрему думку у справі варто здійснювати, забезпечуючи конфіденційність інформації про те що відбувалося в нарадчій кімнаті, яку позицію висловлювали ті або інші судді, які рішення з яких питань пропонували прийняти.

Ключові слова: *нарадча кімната, порядок ухвалення судового рішення, окрема думка судді, правосудність судового рішення, незалежність суддів, принципи судочинства.*

This research publication is devoted to the analysis of the secrecy of the judges' deliberation room, which is a prerequisite for making a lawful, reasonable and fair court decision in a case. Attention was focused not only on the legal guarantees for the implementation of this institute of procedural law, but also on moral aspects, since the letter of the law and the spirit of morality form the basis of justice.

The analysis of the legal regulation of the secrecy of the deliberation room and the practical aspects of implementing this condition for making a court decision in modern domestic court proceedings has revealed a number of urgent problems which are considered necessary for the efficient conduct of civil proceedings: the lack of equipped deliberation rooms in local general courts which could ensure proper presence of the court in them during the process of making a court decision in a case; misuse of the deliberation room in the course of court proceedings in the free from court time. It seems that clear regulation of the organizational aspects of the implementation of the secrecy of the deliberation room at the level of legislative acts will be a significant guarantee of the adoption of fair court decisions.

The article analyzes the moral content of the secrecy of the deliberation room, focusing on the moral aspects of freedom of internal judicial conviction and dissenting opinion of a judge who was in the minority when a panel of judges made a decision. The relevance of this aspect of the study is due to the fact that the authority of the judiciary depends on the extent to which the principles of judicial proceedings include moral content and how it is implemented in practice.

Particular attention is paid to the dissenting opinion of a judge, and the author identifies its concept and procedural features of its adoption, and also analyzes its content in terms of coexistence with the principle of secrecy of the deliberation room. It is proved that a judge's exercise of the right to express a dissenting opinion in a case should be carried out by ensuring confidentiality of information about what happened in the deliberation room, what position was expressed by certain judges, and what decisions on which issues were proposed to be made.

Key words: *deliberation room, court decision-making procedure, dissenting opinion of a judge, justice of a court decision, independence of judges, principles of judicial proceedings.*

Постановка проблеми. Наріжним каменем сучасного правосуддя є принцип незалежності суддів та таємниці нарадчої кімнати, яка виступає вагомою гарантією його практичної реалізації та водночас умовою правосудності ухваленого судового рішення, адже спрямована на уникнення будь-яких сторонніх впливів на суддю чи колегію суддів в процесі прийняття відповідного судового акту. Належна реалізація принципу таємниці нарадчої кімнати суддів відіграє ключову роль в процесуальному аспекті, адже його недотримання може слугувати підставою для скасування судового рішення, що видається цілком виправданим, так як не лише порушення норм матеріального права, але й процесуальних механізмів та умов, передбачених для процедури ухвалення судових рішень цілком можуть спричинити неправосудність судового рішення. Не позбавлений вказаний інститут і морального змісту, оскільки багато процесуальних норм, що регулюють порядок його реалізації мають яскраво виражений моральний характер, аналіз якого теж вбачається необхідним для глибшого осягнення його сенсу та додаткового обґрунтування потреби його нормативного закріплення та практичного застосування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематики інституту таємниці нарадчої кімнати переважно досліджувалася вітчизняними науковцями в рамках загальної процедури ухвалення судового рішення. Вказана наукова проблема була розроблена, зосібна

І. Андроновим, Е. Демським, В. Комаровим, М. Курило, П. Шевчук, Г. Фазикош, М. Штефаном, В. Ярковим, М. Ясинок та іншими. Важливо зауважити, що ряд наукових публікації були присвячені саме проблематиці таємниці нарадчої кімнати як процесуальному інституту цивільного, кримінального чи інших видів судочинства. Тож варто згадати наукові доробки Р. Падун, П. Прохорова, О. Острійчук, Ю. Мирошніченка та інших.

Проте, незважаючи на достатню наукову увагу до дослідження питань ухвалення судових рішень, все ж відношення до інституту таємниці нарадчої кімнати є доволі неоднозначним: в наукових колах зустрічаються позиції як щодо однозначної необхідності його існування, так і щодо розгляду його в якості «рудименту минулого», елементу надмірного формалізму процесуальної форми. Крім того, чимало проблем виявляється на практиці його застосування, що не в останню чергу зумовлено й проблемами правового регулювання.

Формулювання цілей статті. Саме комплексний аналіз інституту таємниці нарадчої кімнати, його правових та моральних аспектів, спрямований на виявлення теоретичних та практичних проблем його застосування і формулювання пропозицій щодо удосконалення і виступив ціллю даної публікації.

Виклад основного матеріалу. І хоча на рівні основного закону не закріплено принципу «таємниці нарадчої кімнати», згадка про нього міститься в Законі України «Про судоустрій

і статус судді». Згідно з ч. 5 ст. 48 даного Закону: незалежність судді забезпечується, зокрема, порядком здійснення правосуддя, визначеним процесуальним законом, таємницею ухвалення судового рішення, а ч. 7 ст. 56 закріплює, що суддя зобов'язаний, зокрема, не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом, у тому числі таємницю нарадчої кімнати і закритого судового засідання, і за розголошення суддею таємниці нарадчої кімнати згідно з ст. 106 його може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження [10].

Принцип таємниці нарадчої кімнати відомий всім без винятку видам вітчизняного судочинства і отримав закріплення у відповідних процесуальних кодексах України та законах, проте в рамках нашої роботи здійснимо дослідження даної засади через призму законодавчих норм Цивільного процесуального кодексу (далі – ЦПК) України та практики здійснення судочинства у цивільних справах.

ЦПК України закріплює, що після судових дебатів суд виходить до нарадчої кімнати (спеціально обладнаного для ухвалення судових рішень приміщення) для ухвалення рішення, оголосивши орієнтовний час його проголошення (ч. 1 ст. 244 ЦПК), а в наступній нормі під назвою «Таємниця нарадчої кімнати» передбачає, що під час ухвалення судового рішення ніхто не має права перебувати в нарадчій кімнаті, крім складу суду, який розглядає справу [15]. Під час перебування в нарадчій кімнаті суддя не має права розглядати інші судові справи. Судді не мають права розголошувати хід обговорення та ухвалення рішення у нарадчій кімнаті.

Отже, законодавець розуміє під нарадчою кімнатою приміщення спеціально обладнане для ухвалення судових рішень. Проте, науковці, аналізуючи поняття «нарадча кімната», конкретизують його зміст, доповнюючи певними процесуальними аспектами. Так, наприклад, М. П. Курило вважає, що нарадча кімната – це спеціальне, передбачене процесуальними нормами права приміщення, у межах якого продовжується судове засідання в закритій формі, де принцип гласності судового засідання не діє [4, с. 58]. Складно не погодитися з дослідником з приводу відсутності принципу гласності в нарадчій кімнаті, адже він прямо протилеж-

ний сутності даного інституту, що є специфічним винятком для даного етапу судового засідання, з як правило, гласного та відкритого судового розгляду справи. Справді, судовий розгляд не припиняється виходом суду до нарадчої кімнати для ухвалення судового рішення у справі, суддя (судді) продовжують розглядати справу, однак вже за умови принципу таємності, і таке суддівське обговорення (обмірковування) та ухвалення судового рішення є важливим органічним елементом стадії розгляду справи по суті, квітесенцією судового засідання. Як зазначає Г. П. Тимченко, завершення судових дебатів підводить суд до винесення й оголошення судового рішення, при цьому судовий розгляд в кімнаті для нарад продовжується, і лише після оголошення рішення суду і закриття судового засідання розгляд можна вважати завершеним [14, с. 44].

Зауважимо, що феномен нарадчої кімнати справді слід розуміти ширше, аніж просто приміщення, в котрому повинні перебувати судді чи суддя під час ухвалення рішення у справі, включаючи сюди і ряд процесуальних правил, процедур, заборон та обмежень, якими регламентована поведінка судді (суддів) під час перебування в ній, що спрямовується на забезпечення таємниці ухвалення судового рішення. Через призму сказаного влучно вважаємо позицію Р. В. Падун, згідно якої нарадча кімната призначена саме для забезпечення необхідних умов для повного і правильного розгляду справи (наявність окремого приміщення, спеціальної процедури та відповідних процесуальних заборон) [8, с. 160, 158].

На жаль, аналіз правового регулювання принципу «таємниці нарадчої кімнати» та практика його реалізації в сучасному вітчизняному судочинстві свідчить про наявність ряду нагальних проблем, вирішення яких вбачається необхідним для ефективного здійснення цивільного судочинства.

Розпочнемо з матеріальної бази. На сьогодні очевидним є факт відсутності в місцевих загальних судах оснащених нарадчих кімнат, що могли б забезпечити належне перебування в них складу суду упродовж процесу наради [7, с. 30]. А тому, на практиці поняття нарадча кімната має переважно умовне значення і нею, як правило, слугує кабінет судді, з яко-

го видаляються учасники справи. Навіть в тих судах, де організовані приміщення для нарадчих кімнат є чимало проблем щодо їх цільового використання та належного наповнення. На думку, Д. Л. Драч, наразі поширеною є ситуація нецільового використання нарадчої кімнати при здійсненні цивільного та кримінального судочинства у вільний від судових засідань час як суддями, так і іншими учасниками судового процесу, що на погляд авторки пов'язано з рядом ризиків (в нарадчу кімнату можуть потрапити сторонні особи і занести туди небезпечні речі чи матеріали, які вплинуть на остаточне рішення суду, що означатиме зовнішній тиск і нівелювання неупередженості суду) [3, с. 514].

Невирішеним є питання щодо можливості користування засобами зв'язку в нарадчій кімнаті. У постанові Верховного Суду від 12 травня 2021 р. № 464/7111/14-к [9] зазначається, що неприпустимим є контакт із суддями (суддею), які перебувають у нарадчій кімнаті, в тому числі по телефону чи з використанням інших засобів зв'язку стосовно справи, що розглядається; заборонено розголошувати відомості про те, що відбувається в нарадчій кімнаті, включаючи обговорення фактичних обставин кримінального провадження, хід обговорення, судження суддів, їх позиції, результат головування; неприпустимість будь-якого впливу ззовні на процес прийняття судового рішення; судді (суддя) не мають права консультуватися з будь-ким з приводу розгляду кримінального провадження; під час перерви судді (суддя) не можуть спілкуватися з особами, які брали участь у кримінальному провадженні та не вправі обговорювати матеріали цього провадження; судді (суддя) зобов'язані бути зосередженими на обставинах того кримінального провадження, для вирішення якого і ухвалення судового рішення видалися до нарадчої кімнати. У свою чергу, П. А. Прохоров вказує, що досить багато науковців дотримуються однакової думки про те, що нарадча кімната не повинна бути обладнана засобами телефонного зв'язку, що пов'язано з логічним висновком унеможливлення спілкування суду з іншими особами з метою збереження принципу таємниці нарадчої кімнати, відсутності впливу на суддів та взагалі – ізоляцією суду від навколишнього світу під час перебування в нарад-

чій кімнаті [12, с. 56, 59]. Погоджуємося з науковцем щодо заборони обладнання нарадчої кімнати засобами телефонного зв'язку, однак слід враховувати, що кожен суддя користується засобами стільникового зв'язку, які може вільно брати з собою в нарадчу кімнату, адже законодавчі заборони щодо цього наразі відсутні. Враховуючи потребу відсторонення від зовнішнього світу як вагому гарантію ухвалення правосудного судового рішення, вважаємо, що назріла потреба закріпити на рівні законодавства не лише заборону суддям розглядати інші справи в нарадчих кімнатах, а й заборону користуватися засобами зв'язку в нарадчій кімнаті, доповнивши ст. 244 ЦПК України [15].

Не регламентовано на законодавчому рівні тривалість перебування судді (суддів) в нарадчій кімнаті, можливість здійснення перерв та їх тривалість. Наразі чинне вітчизняне законодавство не встановлює часових обмежень щодо перебування судді (суддів) у нарадчій кімнаті, що є логічним демократичним положенням, враховуючи різноманітність прав, їх складність, особливості складу суду, інші обставини та спрямоване на уникнення чинення тиску на суддів часовими рамками ухвалення рішення, проте, такий стан речей може стати підставою для зловживань з їх боку в аспекті необґрунтованого затягування часу на реалізацію відповідного процесуального аспекту ухвалення судового рішення. Задля уникнення останніх, вважаємо можливим ввести положення в чинне процесуальне законодавство щодо перебування судді (суддів) в нарадчій кімнаті до ухвалення судового рішення протягом необхідного розумного строку.

Відсутні законодавчі положення, які б встановлювали право суддів на перерву для відпочинку та відповідно виходу з нарадчої кімнати після завершення робочого часу та протягом дня, скажімо в обідню перерву. Проте судова практика трактує, що вихід судді з нарадчої кімнати до проголошення судового рішення може мати місце під час перерви для відпочинку (протягом робочого часу та після його закінчення) [11 с. 4]. Видається, що чітка регламентація організаційних аспектів реалізації таємниці нарадчої кімнати на рівні законодавчих актів виступатиме вагомою гарантією ухвалення правосудних судових рішень.

В юридичній літературі часто наголошується на відмінностях реалізації таємниці нарадчої кімнати, зумовлених одноособовим чи колегіальним розглядом справи. Існування одноособового та колегіального розгляду цивільних справ спонукає дослідників до формулювання різних висновків щодо доцільності дотримання принципу нарадчої кімнати при їх здійсненні. Зосібна, І. А. Бутирська зазначає, що нарадча кімната є дієвим і необхідним інструментом при колегіальному розгляді справ – тоді дійсно забезпечується таємниця нарадчої кімнати, колегія суддів весь час перебуває в одному приміщенні і радиться щодо ухвалення судового рішення. Але питання щодо доцільності інституту нарадчої кімнати виникає під час розгляду справи суддею одноособово (не зрозуміло з ким суддя «радиться» у нарадчій кімнаті, та й у більшості господарських судів нарадчою кімнатою судді служить або його особистий кабінет або ж зала судових засідань, з якої суддя просить вийти учасників). Тому дослідниця резюмує, що у випадку одноособового розгляду вихід суду до нарадчої кімнати – це в більшості випадків елемент церемоніальності та обрядовості, який затягує вирішення справи [2, с. 445].

Прихильником можливості відмови від інституту нарадчої кімнати є також П. Прохоров. Науковець стверджує, що після судових дебатів та до виходу суду до нарадчої кімнати в більшості випадків кваліфікований суддя вже розуміє, яке рішення він прийме у нарадчій кімнаті, особливо якщо справа не є складною, а до нарадчої кімнати виходить склад суду в особі одного судді, а не колегії суддів, та судді немає з ким радитись. На думку вказаного автора, у такому разі суд може прийняти законне і обґрунтоване судове рішення, не виходячи до нарадчої кімнати та не витрачаючи час на таку формальну процедуру, як складання і написання короткого тексту рішення. Це привело його до формулювання пропозиції щодо відповідних законодавчих змін ЦПК України, шляхом викладення норми в такій редакції: ч. 1 ст. 244 – після судових дебатів, суд, не виходячи до нарадчої кімнати, проголошує резолютивну частину рішення суду, в якій зазначає про наслідки розгляду щодо кожної з заявлених вимог. Питання розподілу судових

витрат вирішуються судом під час складання повного тексту рішення. В разі необхідності суд виходить до нарадчої кімнати для ухвалення рішення, оголосивши орієнтовний час його проголошення [12, с. 58].

Такий підхід справді зможе дещо зекономити час на процедурні аспекти реалізації «виходів» до нарадчих кімнат судді, проте на наш погляд, варто враховувати моральні аспекти ухвалення судового рішення. Рішення суду часто ухвалюється в складній моральній обстановці, де на діяльність суддів накладає свій відбиток велика відповідальність за долю людини. Суддям часто доводиться складати рішення у складних справах, в яких необхідно ретельно вивчити матеріали, проаналізувати законодавство, судову практику, що неодмінно є складним розумовим процесом. Все це потребує спокійної обстановки для зосередження судді, мінімазації його відволікань, можливості планомірного прийняття та написання судового рішення, що за достатнього часу та належних зовнішніх умов, без поспіху дозволить уникнути судових помилок.

Безперечно, інститут таємниці нарадчої кімнати суддів наповнений глибоким моральним змістом, багато процесуальних норм, що регулюють порядок його реалізації мають яскраво виражений моральний характер, як от свобода внутрішнього суддівського переконання, де головну роль відіграє совість судді, що оцінює докази за його внутрішнім переконанням, яке базується на повному та всебічному з'ясуванні всіх обставин справи. У цій діяльності повинні акумулюватися найкращі моральні якості судді: чесність, порядність, справедливість, почуття підвищеної відповідальності, об'єктивність, неупередженість, гуманність, принциповість та інші. Моральний зміст мають процесуальні правила щодо ухвалення рішення в нарадчій кімнаті колегією суддів (голосування головуючим суддею останнім, можливість викладу окремої думки).

Щодо окремої думки судді, який виявився в меншості при ухваленні рішення колегією суддів, зауважимо, що вона має вагомим не лише правове, а й моральне значення, адже дає можливість реалізувати судді свою моральну потребу викласти мотиви незгоди з іншими суддями та власну позицію на сутність справи

та її вирішення, захищаючи гідність судді, який залишився в меншості. Інститут окремої думки судді забезпечує спроможність судді ідентифікувати себе як самостійну особистість, носія власної індивідуальної позиції, волі, правової та моральної культури, здатного формувати та доносити власну позицію.

Як справедливо зазначають Т. В. Степанова та В. Д. Найфлейш, «викладення окремої думки є одним з найвищих рівнів використання суддівського угляду, оскільки в даному випадку, з одного боку, має місце лише поверхнєве нормативне регулювання механізму такого викладення, а з іншого – моральна, психологічна готовність судді йти наперекір думці більшості» [13, с. 5]. Лаконічно висловлена окрема думка судді, – пише О. Хотинська-Нор, є виявом інакомислення в суді, яке індивідуалізує персону судді, авторизує його особисту позицію та дозволяє висловити свою незалежну від інших суб'єктивну точку зору. Спроможність окремого судді не просто словесно дискутувати, а публічно виразити свою незгоду з більшістю, наражаючись на можливі несприятливі наслідки, дозволяє судді позиціонувати себе як суверенного суб'єкта, носія судової влади. Виражаючи в окремій думці власний погляд, варіант вирішення цивільної справи, суддя бере на себе неабияку відповідальність, усвідомлюючи, що ставить, можливо, під сумнів кваліфікацію колег, проектує певним чином підстави для оскарження рішення суду. Але водночас це стимулює інших суддів у складі колегії належним чином (повно, доступно, зрозуміло) аргументувати позицію, покладену в основу судового рішення; мінімізує можливість допущення судових помилок. Тому праві ті автори, які вважають, що інститут окремої думки судді різко підвищує індивідуальну відповідальність кожного судді при колегіальному вирішенні справи [16, с. 32–36].

Цікаво відзначити, що існують країни демократичні, із добре розвинутою судовою системою, де такий інститут взагалі відсутній (причому, в Італії, Бельгії, Франції), причиною цього видається вочевидь, побоювання підризу значимості судового рішення та авторитету суду як колегіального органу [8, с. 97].

Вітчизняна судова система закріплює інститут окремої думки судді, що на наш погляд,

ефективно впливає не лише на реалізацію прав та інтересів судді, який опинився в меншості, на підвищення особистої відповідальності кожного члена колегії суддів, а й на формування в населення поваги та довіри до системи правосуддя в цілому. Однак, в аспекті тематики нашого дослідження актуальною постає проблема: чи не сприятиме ухвалення та оприлюднення окремої думки судді порушенню таємниці нарадчої кімнати? Вирішення якої варто розпочати з аналізу категорії «окрема думка судді», виявлення її процесуальних особливостей.

О. С. Бісюк надає поняття окремої думки судді як викладу власної правової позиції судді, присяжного при колегіальному винесенні судового рішення, що ґрунтується на його внутрішньому переконанні, з питань, що вирішуються при ухваленні судового рішення, викладену в нарадчій кімнаті в окремому процесуальному акті, який є одним із проявів процесуальної форми та невід'ємною частиною матеріалів кримінального провадження [1, с. 32].

Окрема думка судді не є складовою частиною судового рішення, це інший процесуальний документ, що носить інформаційне значення, переважно, для вищестоящих суддів у випадку оскарження судового рішення по справі та учасників процесу. Але окрема думка судді, хоч і не є судовим рішенням, все ж приєднується до матеріалів справи, тому повинна відповідати вимогам законності та обґрунтованості, укладатися в належній формі.

На цьому акцентують увагу дослідники. Так, на думку Я. Мельника, окрема думка судді повинна відповідати вимогам законності та обґрунтованості відповідно до ст. 213 ЦПК, а також формі та змісту судового рішення [5, с. 79–84]. Науковець доводить потребу письмового викладу окремої думки суддів, аргументуючи це тим, що предмет окремої думки судді тісно пов'язаний із рішенням суду і висловлює сумнівність щодо необхідності обов'язкового оприлюднення окремої думки судді шляхом розміщення на веб-сайті Реєстру судових рішень [5, с. 79–84.] через призму дотримання таємниці нарадчої кімнати. Т. В. Степанова також доводила неможливість складання окремої думки судді в усній формі, стверджуючи, що якщо суддя проголосував проти рішення в цілому або

будь-якої його складової, він повинен викласти свою точку зору в специфічному документі – окремій думці, а оскільки в ході обговорення в нарадчій кімнаті протокол не складається, аудіозапис також не здійснюється, секретар або інші особи не можуть бути присутніми, суддя який висловив свою незгоду, повинен викласти її з обґрунтуванням та надати можливість ознайомитися з нею вищестоящим інстанціям у разі перегляду, що неможливо здійснити усно [13, с. 70–71].

Справді, переважно окрема думка судді має своєю процесуальною метою – слугувати додатковою аргументацією під час перевірки справи в апеляційному чи касаційному порядку. Для вищестоящих суддів мотиви окремої думки судді як офіційного процесуального документу, що підтверджує спірність прийнятого рішення може стати переконливішою, ніж мотиви ухвалення рішення, що оскаржується. З метою формулювання аргументації змісту апеляційної чи касаційної скарги учасники можуть посилатися на доводи окремої думки судді. І якщо в літературі іноді звучали позиції щодо неможливості ознайомлення з окремою думкою судді учасників справи, потребу її долучення до справи в закритому конверті, і взагалі про заборону повідомлення того, що хтось із суддів був проти ухвалення відповідного рішення, то ч. 3 ст. 35 ЦПК внесла чіткість в розуміння вказаного нюансу, закріпивши, що про наявність окремої думки повідомляються учасники справи без оголошення її змісту в судовому засіданні; окрема думка приєднується до справи і є відкритою для ознайомлення [15].

Зауважимо, що виклад суддею окремої думки слід здійснювати з врахуванням потреби дотримання таємниці нарадчої кімнати, забезпечуючи конфіденційність інформації про те, що відбувалося в нарадчій кімнаті, яку позицію висловлювали ті або інші судді, які рішення з яких питань пропонували прийняти.

Отже, суддя який залишився в меншості не обмежений в праві викласти свою окрему думку в справі в письмовому процесуальному документі, доводячи до відома учасників судочинства, що він займає іншу позицію, ніж позиція більшості із складу суду, який розглядав справу (він як правило, бажає щоб про його думку знали інші, переконаний у своїй правоті,

демонструючи свою індивідуальність та самостійність). Проте, виклад своєї позиції судді слід здійснити, не виходячи за рамки таємниці нарадчої кімнати, не згадуючи що відбувалося в нарадчій кімнаті та який член колегії суддів яке саме рішення і з якого питання пропонував прийняти. За дотримання вказаної умови інститути таємниці нарадчої кімнати та окремої думки судді будуть ефективно співіснувати, слугуючи досягненню цілей та виконанню завдань цивільного судочинства.

Висновки. Підводячи підсумки проведеного дослідження відзначимо, що феномен нарадчої кімнати слід розуміти ширше, аніж просто приміщення, в котрому повинні перебувати судді чи суддя під час ухвалення рішення у справі, включаючи сюди і ряд процесуальних правил, процедур, заборон та обмежень, якими регламентована поведінка судді (суддів) під час перебування в ній, що спрямовується на забезпечення таємниці ухвалення судового рішення.

Існування інституту нарадчої кімнати як обов'язкової умови ухвалення судового рішення вважаємо цілком виправданим. У випадку колегіального розгляду справи беззаперечною є потреба перебування колегії суддів в окремому приміщенні, задля здійснення обговорення та голосування за ухвалення судового рішення. І хоча при одноособовому розгляді справи судді радитися ні з ким, все ж врахування того, що рішення суду часто ухвалюється в складній моральній обстановці, де на діяльність суддів накладає свій відбиток велика відповідальність за долю людини, зумовлює потребу виходу судді у спеціально відокремлене приміщення, де буде перебувати тільки він. Суддям часто доводиться складати рішення у складних справах, в яких необхідно ретельно вивчити матеріали справи, проаналізувати законодавство, судову практику, що неодмінно є складним розумовим процесом. Все це потребує спокійної обстановки для зосередження судді, мінімізації його відволікань, можливості планомірного прийняття та написання судового рішення, що за достатнього часу та належних зовнішніх умов, без поспіху дозволить уникнути судових помилок.

Проте правове регулювання таємниці нарадчої кімнати, на жаль, є недосконалим, що виливається в проблеми практики здійснення

судочинства, тому потребує удосконалення, зокрема щодо закріплення заборони перебування в нарадчій кімнаті у вільний від судових засідань час інших учасників процесу, встановлення неможливості користування суддею засобами зв'язку в нарадчій кімнаті, регламентування права суддів на перерву для відпочинку та відповідно виходу з нарадчої кімнати після завершення робочого часу та протягом дня. Чітка регламентація організаційних аспектів реалізації таємниці нарадчої кімнати на рівні законодавчих актів виступатиме вагомою

гарантією ухвалення правосудних судових рішень.

Реалізація права судді, який залишився в меншості при ухваленні судового рішення, викласти свою окрему думку не вважаємо порушенням таємниці нарадчої кімнати, проте виклад суддею змісту даного процесуального документа варто здійснювати в певних рамках: забезпечуючи конфіденційність інформації про те що відбувалося в нарадчій кімнаті, яку позицію висловлювали ті або інші судді, які рішення з яких питань пропонували прийняти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бісюк О. С. Окрема думка судді в кримінальному судочинстві України : дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Київ, 2012. 212 с.
2. Бутирська І. А. Вплив уніфікації процесуальних кодексів на оперативність господарського судочинства. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (29 жовтня 2021р., Чернівці). Чернівці : 2021. 445 с.
3. Драч Д. Л. правове регулювання здійснення судочинства судами загальної юрисдикції в Україні: проблеми практичного застосування та шляхи їх вирішення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 513–518.
4. Курило М. П. Судові рішення в різних галузях процесуального права: можливості уніфікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Том № 2. С. 57–60.
5. Мельник Я. Процесуальні аспекти забезпечення безпеки інституту окремої думки судді в цивільному судочинстві. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2016. № 2. Часть 1. С. 79–84.
6. Навроцька В. В. Окрема думка як одна з гарантій незалежності членів суддівської колегії та їх рівності при ухваленні рішень у кримінальному судочинстві. *Соціально-правові студії*. 2019. Випуск 4 (6). С. 94–103.
7. Острійчук О. П. Про деякі проблеми забезпечення таємниці нарадчої кімнати в кримінальному судочинстві. *Юридична газета*. 2012. № 3. С. 27–39.
8. Падун Р. В. Таємниця нарадчої кімнати як гарантія незалежності та неупередженості суду. *Інноваційний розвиток правової науки в умовах модернізації суспільства* : матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 лютого 2020 р.). Київ : НАУ, 2020. С. 158–160.
9. Постанова Верховного Суду, № 464/7111/14-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=96933466&red=100003421eff138e63acc00bcb8d3999c97886&d=5> (дата звернення: 29.07.2024).
10. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 29.07.2024).
11. Про судові рішення у цивільній справі: Постанова Пленуму Верховного суду України № 14 від 18.12.2009 року (п. 16). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text> (дата звернення: 29.07.2024).
12. Прохоров П. А. Нарадча кімната: сучасна необхідність чи «рудимент» минулого? *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 54–59.
13. Степанова Т. В. Окрема думка судді як складова суддівського угляду в господарському судочинстві : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 196 с.
14. Тимченко Г. П. Винесення і оголошення рішення суду в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві України. *Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія : Правничі науки*. 2014 р. Вип. 1. С. 44–50.
15. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 29.07.2024).
16. Хотинська-Нор О. Перспективи розвитку інституту окремої думки судді у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 32–36.